

מבט על, גיליון 969, 27 באוגוסט 2017

שבע אבני דרך עבור ישראל בשבעת חודשי הכהונה הראשונים של גוטרש כמזכ"ל האו"ם

מיכל חטואל רדושיצקי

מזכ"ל האו"ם אנטוניו גוטרש מבקר לראשונה בישראל, שבעה חודשים מלאים לאחר כניסתו לתפקיד היוקרתי בינואר 2017. עם בחירתו לתפקיד המזכ"ל הממסד הישראלי הביע תקווה שתחת הנהגתו של גוטרש תשונה ההטיה האנטי-ישראלית הרווחת באו"ם. בבחינת שבע אבני דרך בשבעת החודשים שחלפו מאז היבחרו לתפקיד עולה כי מעשיו והצהרותיו של גוטרש בנושאים הקשורים לישראל משקפים מחויבות כנה מצידו לשיפור המצב.

המזכ"ל האו"ם אנטוניו גוטרש צפוי לבקר בישראל לראשונה בסוף אוגוסט 2017, שבעה חודשים מלאים לאחר כניסתו לתפקיד היוקרתי בינואר. בבחירות לתפקיד גבר גוטרש על מתמודדים אחרים, בהליך בחירות חסר תקדים במידת נגישותו לאזרחי העולם באמצעות הרשתות החברתיות. כתוצאה מכך גבר העניין הציבורי בהליך הבחירה.

במצע האישי שלו, אשר פורסם כחלק מהליך הבחירות, בחר גוטרש להתייחס לצורך בביעור האנטישמיות בתכנית חמשת הסעיפים שלו, אשר עסקה במעורבותו של האו"ם בתרבות של מניעת משברים. ייתכן כי עובדה זו, בשילוב עם היחסים הטובים ששררו בין גוטרש לבין מנהיגים ישראלים במהלך השנים, היא שעוררה את התקווה הישראלית לשינוי בהתנהלות המוטה של האו"ם כלפיה תחת מנהיגותו של גוטרש. בהתייחס למידת ההלימה, או חוסר ההלימה, שבין פעולותיו של המזכ"ל לבין תקוותיה של ישראל, כדאי להביא בחשבון את אבני הדרך הבאות בכהונתו של גוטרש עד כה:

1. אישור מחדש של הקשר בין העם היהודי לירושלים. על רקע מאמציהם המתמשכים והשיטתיים של מוסדות האו"ם, דוגמת אונסק"ו, להתעלם מן המורשת של העם היהודי והקשר בינו לבין ירושלים, אישר גוטרש מחדש בינואר את הקשר היהודי לעיר בצינו כי המקדש אשר נחרב בידי הרומאים בירושלים היה מקדש יהודי - הצהרה בגינה ספג ביקורות קשות.
2. מינוי פוטנציאלי של נציג ישראלי לתפקיד תת-מזכ"ל האו"ם: לפי הדיווחים שקל גוטרש למנות את ח"כ ציפי לבני לתפקיד תת-מזכ"ל האו"ם, צעד אשר זכה לתהודה על רקע מינויו הפוטנציאלי של ראש הממשלה הפלסטיני לשעבר סלאם פיאד לתפקיד שליח האו"ם ללוב. התפתחויות אלה הציתו דיון בנוגע לעסקה למינוי הכפול של נציג ישראלי ופלסטיני. מאז שהסוגיה עלתה לראשונה בפברואר הטילה ארצות הברית וטו על מינויו של פיאד, ועד כה לא חלה כל התקדמות בנושא מינויה של לבני.

3. הסרתו של דו"ח המאשים את ישראל באפרטהייד מאתר אינטרנט של האו"ם. במרץ 2017 האשימה הנציבות הכלכלית והחברתית של האו"ם למערב אסיה (ESCWA) את ישראל באפרטהייד במסגרת דו"ח רשמי אשר פורסם באתר האינטרנט שלה. הדו"ח הוכן על פי בקשתן של 18 מדינות ערביות וחובר על ידי שניים ממבקריה הבולטים של ישראל, פרופסור וירג'יניה טילי ופרופסור ריצ'רד פאלק. לבקשתו של גוטרש הוסר הדו"ח מן האתר של ESCWA, מהלך אשר הוביל להתפטרותה של תת-מזכ"ל האו"ם רימה חלאף. חלאף טענה כי החלטתו של גוטרש לנתק בין הדו"ח לבין האו"ם ולקבל את התפטרותה נבעה מלחץ אשר הופעל עליו על ידי ארצות הברית וישראל.
4. הצהרה לפיה הכחשת זכות הקיום של ישראל שקולה לאנטישמיות. בנאומו בפני הקונגרס היהודי העולמי בחודש אפריל הצהיר גוטרש כי הכחשת זכותה של מדינת ישראל להתקיים היא צורה חדשה של אנטישמיות. על כן, במסגרת תפקידו של גוטרש כדיפלומט הבכיר של האו"ם אימץ האחרון למעשה את הגדרתה של הברית הבינלאומית לשימור זכר השואה (IHRA) למונח אנטישמיות - ובכך הניח באופן פוטנציאלי את היסוד לאימוצה של אותה ההגדרה על ידי הפרלמנט האירופי מספר שבועות מאוחר יותר (ביוני). באותה הזדמנות התייחס גוטרש להתנהלות המוטה של האו"ם כלפי ישראל והכיר באופן מלא בקיומה של התופעה, וכן הוסיף כי אף על פי שלא תמיד יסכים עם עמדותיה של ממשלת ישראל, הרי שישראל ראויה ליחס שווה לזה הניתן לכל אחת מן המדינות האחרות החברות באו"ם.
5. הצהרה בנוגע למלחמת ששת הימים. בהצהרה שפורסמה בראשית יוני ציין גוטרש את הנטל ההומניטרי וההתפתחותי הכבד המוטל על הפלסטינים כתוצאה מהכיבוש הישראלי, המצמצם או אף מונע לחלוטין תקווה כלשהי לעתיד טוב יותר עבור ילדיהם. באותה הזדמנות הזכיר גוטרש שאף על פי שמדינת ישראל נוסדה כמעט לפני שבעה עשורים, העולם עדיין ממתין ללידתה של מדינה פלסטינית. הצהרה זו הובילה לביקורת מארגונים אזרחיים פרו-ישראלים עקב החלטתו של גוטרש להתמקד בהשפעתה של המלחמה תוך התעלמות מן ההקשר של הסכסוך הישראלי-ערבי והסיבות לפרוץ המלחמה.
6. התגובה לאירוע הנצחת "חמישים שנות כיבוש ישראלי" ע"י ועדת האו"ם למימוש זכויותיו הבלתי ניתנות לביטול של העם הפלסטיני. באירוע אשר התקיים במטה האו"ם בניו יורק בסוף יוני התארחו נציגים של חמאס והחזית העממית לשחרור פלסטין. שני הארגונים נכללים ברשימת ארגוני הטרור הזרים של מחלקת המדינה של ארצות הברית. בתגובה למחאה אשר נשלחה לגוטרש על ידי השר לעניינים אסטרטגיים גלעד ארדן, הרחיק עצמו המזכ"ל מן הוועידה, ואילו דוברו אישר כי אין לגוטרש כל סמכות על הוועדה האחראית לארגון האירוע.
7. ההחלטה לבקר בישראל. מסעו של גוטרש לישראל מגיע לאחר כארבעים נסיעות רשמיות, ביניהן שמונה ביקורים באזור (מצרים, עירק, ירדן, עומאן, ערב הסעודית, טורקיה, קטאר ואיחוד האמירויות הערביות). לשם השוואה, קודמו בתפקיד באן קי מון ביקר בישראל שלושה חודשים בלבד לאחר כניסתו לתפקיד המזכ"ל (כלומר במרץ 2007). קופי ענאן, אשר כיהן כמזכ"ל האו"ם בין 1997 ל-2006, ביקר בישראל לראשונה במרץ 1998 - חמישה עשר חודשים לאחר כניסתו לתפקיד. ביקורו של גוטרש בישראל נערך בתקופה

של מתח לאחר מתקפת הטרור בהר הבית, אשר בעקבותיה נדקרו שלושה ישראלים למוות בפיגוע בחלמיש ושלושה פלסטינים נהרגו ע"י כוחות הביטחון הישראליים במהלך הפגנות נגד המגנומטרים שישראל התקינה בהר הבית. למרות שגורש פרסם הצהרות גינוי בתגובה לאירועים, כיסוי ההתפתחויות רמז כי ההצהרה באשר לדקירה בגדה המערבית בוששה לבוא ופורסמה רק לאחר קריאותיה של ישראל לתגובה מצד האו"ם.

פעולותיו, דבריו והצהרותיו של גורש בסוגיות הקשורות לישראל יוצרים את הרושם כי לא זו בלבד שהוא מודע למגרעות המובנות של האו"ם ביחס לישראל, אלא שהוא מחויב לשיפור המצב. הטיפול בהנצחת מלחמת ששת הימים באו"ם, העובדה כי הוא מגיע לישראל רק לאחר מספר ניכר של ביקורים באזור, או העיכוב שחל בפרסום תגובה למתקפת הטרור בגדה המערבית אינם מאפילים על מאמציו הכנים לאזן את ההתנהלות המוטה של האו"ם נגד ישראל. מעידים על כך צעדים בעלי משקל משמעותי כגון אישור הקשר היהודי לירושלים, התמודדות עם האשמות לפיהן ישראל היא מדינת אפרטהייד, דבריו הפומביים נגד האנטישמיות והפעילות לשילובם של דיפלומטים ישראלים בתפקידים בכירים באו"ם. צעדים משמעותיים נוספים אפשריים בכיוון חיובי זה יכללו מינוי של שליח האו"ם למאבק באנטישמיות העולמית ומאמצים פעילים יותר מצד גורש עצמו וממסד האו"ם, אשר בראשו הוא ניצב, להחזרתן של גופותיהם של החללים הישראלים המוחזקות בידי חמאס מאז 2014.

בהתחשב בשינוי המרענן המתואר, העולה בקנה אחד עם המצע אשר הוצג על ידי גורש במסע הבחירות שלו, יהיה זה נכון מצדה של ישראל אם תמשיך במדיניותה הנוכחית של נקיטת מאמצים פעילים לשילוב ושיפור מעמדה באו"ם. שיפור מסוג זה ימלא תקפיד חיוני בהחלשת התפיסה של "משחק סכום אפס" הנפוצה בישראל, לפיה הזירה הבינלאומית מאוחדת בעוינותה את המדינה היהודית. ייתכן כי שינוי בתפיסה יסודית זו הוא הצעד הראשון והבסיסי ביותר אשר נדרש מישראל בדרך לצליחת המסע הארוך לעבר סיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני.